

A pizsamacsempész

Walóságshow

Végel Lászlónak

Virág Gábornak hívnak, a kishegyesi Helyi Közösség titkára vagyok. Hogy mit jelent pontosan a munkahelyem, azt nehezen tudom elmagyarázni, főleg a magyarországi barátaimnak nem, mert ugye, a helyi közösség mást (is) jelent magyarul, mint szerbül a *mesna zajednica*, miközben ugyanazt is (húsközösség, így szoktak bennünket csúfolni), maga az intézmény fogalma mást fed, mint a magyarországi helyi önkormányzat, a titkár szót meg aztán senki nem érti, itt felejtődött nekünk az önigazgatásból, miközben a (fő)titkárok ideje lejárt, az elnevezés megmaradt, de a mi országunkban ez senkit nem zavar, kisebb bajunk nagyobb ennél, mondhatná(n)k. Pedig talán nem ártana először letisztáznunk a fogalmakat, hogy eldönthessük, mit akarunk.

A magyarországi barátaim, ha viccesek akarnak velem lenni, vagy faluelnöknek, vagy polgármesternek szólítanak, és jót nevetnek közben. De mellettem még ott van a Robi, aki valójában a polgármester, miközben községi elnök a tényleges tisztsége. Ő szintén kishegyesi, viszont nem csupán Kishegyes, hanem még két település polgármestere, és akkor a tanácselnökről, aki meg félig kishegyesi, félig bácsfeketemeggyesi, még nem beszéltem, pedig a protokoll szerint ő a főnök. Egyesek szerint a munkaköröm megfelel a falu jegyzőjével, ezt a megszólítást eleinte nem szerettem, de később megtetszett, végül is íróként valahol az a dolgom, hogy lejegyezzem, ami a faluban történik.

Lényegében Kishegyes település ügyeinek intézésével foglalkozom, ez nagyjából adminisztratív, infrastrukturális, kommunális és kulturális feladatok lebonyolítását, szervezését jelenti, de sokszor megállítanak az utcán a legapróbb hülyeség miatt, mert azt hiszik, az is az én dolgom. Ha anyám logikájával gondolkodnék, az lenne, ő rendszeresen szokott

nekem ügyfélfogadásokat szervezni a vasárnapi ebéd idejére, hiába lázadok ellene.

A munkám mellett még sok mindennel foglalkozom, írok, szerkesztek, fesztivált szervezek, afféle független értelmiséginek tartom magam, igaz, nem igazán veszek részt az értelmiségi közéletben, szégyenemre színházba csak évente egyszer jutok el, de moziba sem megyek, és tévét sem nézek. Újabban újságokat is alig olvasok, inkább az internetről tájékozódok. Nem vagyok párttag, igaz, közvetlenül a Đinđić-merénylet után beléptem a Demokrata Pártba, de két hónap után gyorsan kitántorogtam belőle. A politikánál azonban mára már jobban érdekel a bélyeggyűjtés, a csillagászat és a madarászat, habár egyikkel sem foglalkozom komolyabban.

Kishegyes többségében magyarlakta település félúton Szabadka és Újvidék között, ez nemcsak a földrajzi helyzet miatt fontos, hanem valamilyen képpen kulturális tájékozódási pont is, mert egyben se nem Újvidék, se nem Szabadka, de voltaképpen mindkettő. A falu többsége megítélésem szerint nemzeti konzervatív, én az anarcholiborális nézeteimmel igencsak kilógok a sorból, de szerencsére még van annyi tolerancia a közösségben, hogy engem is megtűrnek, s valahol én is úgy éreztem, pillanatnyilag itt kell a legkevesebb kompromisszumot kötnöm ahhoz, hogy közben jól érezzem magam. Azok a dolgok miatt, melyekkel foglalkozom, gondolok itt a faluvezetésre és a kulturális megmozdulásokra, néha törvénybe ütköző dolgokat is át kellett élnem, törvény- és határsértéseket, de ez eddig még nem okozott különösebb lelkiismeret-furdalást.

A titói Jugoszlávia aranykorában szocializálódtam, szüleim értelmiségi-köztisztviselői munkájukkal szépen kerestek ahhoz, hogy minden évben elmenjünk a tengerre, emlékszem, Orebićen találkoztam először Németh Istvánnal, falunk írójával, és nem tudom, miért, akkoriban minden szakállas emberről azt hittem, hogy festő. Titót vigyázzállásban gyászoltam a kapunk előtt, hétéves voltam, amikor meghalt, fejemre tettem a matrósapkám, álltam vigyázzban az utcán, és sírtam. Voltam pionír és pionírvezető, osztályelnök hét éven át, szerettem az iskolám, igaz, a végén már minden hülyeségben benne voltam. Aztán rövid időre Szabadkára, majd Topolyára kerültem, ott fejeztem be a középiskolát, zajlott az ifjúságom, miközben fokozatosan ébredtem bele a miloševići rémálomba.

Emlékszem a joghurtforradalomra, nem tudom, miért, de élőben néztem a tévében, értetlenkedő barátomnak sopánkodva próbáltam elmondani, mekkora baj van, valójában magam sem értettem semmit az egészből. De aztán elég gyorsan megértettünk mindent. 1991 szeptemberében generációm több tagjával együtt bevonultam a Jugoszláv Néphadseregbe, amely

már sem jugoszláv, sem nép nem volt. Még többen voltak a generációból azok, akik nem jöttek velünk, inkább Magyarországra, a szerencsésebbek Európába, a legszerencsésebbek pedig a világ másik végére menekültek a közelgő vérontások elől. Nekem is szerencsém volt, nem vettem részt harcokban, a hátországbán voltam teherautó-sofőr, általában mestereket szállítottam, de Kosovón is voltam, lőszert és fegyvert szállító konvojoknak biztosítottuk a logisztikai hátteret, az albánok csúnyán néztek ránk, de itt sem kerültem különösebb incidensbe. Ha leszámítom az állandó rettegést, hogy bármikor vihetnek bennünket a frontra, aránylag jól éreztem magam a seregben, a sofőrködésnek köszönhetően bejártam egész Macedóniát és Dél-Szerbiát, olyan vidékét ismertem meg a (volt) országnak, melyeken azelőtt soha nem jártam. Szlovéniába, Horvátországba, Montenegróba és Boszniába még általános iskolában elvittek bennünket, de az igazi Balkánra valamiért nem szerveztek kirándulást. Sok ismerősre tettem szert, Jovica az egyik legmegbízhatóbb barátom azóta is, nem volt még év, hogy ne hívott volna fel a születésnapomon, most írtam neki épp skype-on, válaszolt is rögtön.

Mi is választhattuk volna a menekülést, biztos könnyebb és biztos nehezebb is lett volna egyszerre, ki tudja ezt ma már. Én konkrétan nagy Ottlik- és Musil-rajongó voltam, azért döntöttem úgy, elmegyek, voltak is ottlikos élményeim, bár szerencsére a hadsereg addigra már annyira lezüllött, hogy a megaláztatást sem vették annyira komolyan. Először Kicsevóra kerültem kiképzésre, majd Szkopje és Niš következett, a hosszú, számunkra unalmas nyár után (92 nyara volt), nagy tervekkel érkeztem haza. Jött az egyetem, folyóirat-szerkesztés Újvidéken, boldog háborús évek, majd a NATO jött, bombázások, Kishegyes, Budapest, aztán valahogy ismét Kishegyesen találtam magam. Szerb gyerekeknek kezdtem el magyart tanítani Nagyfényen és Újzsedniken, Kishegyesen közben helyi lapot szerkesztettünk, több civil szervezet körül megfordultam, majd rám kérdeztek, vállalnám-e a mostani munkát, és mivel jobb nem adódott éppen, vállaltam. Szeretem a helyet, ahol élek, gondoltam, teszek érte valamit, hátha tudok. Közben megnősültem, született két gyermekem, aránylag jó helyen élünk, aránylag jó körülmények között, óvoda, iskola közel, park, játszótér van, lehetne rosszabb is. Gondoltam, behúzóok. Dolgoztam hát keményen.

Egy darabig legalábbis. A munkámmal jár, hogy magyarországi önkormányzatokkal tartom a kapcsolatot, öt testvértelepülésünk van, jártam már mindegyiken, havonta van valamilyen rendezvény, amire elmegyünk,

van köztük fideszes, jobbkios, MSZP-s, független, nagyjából mindenkivel elvagyunk valahogy, sokszor szoktak adományokat felajánlani, kisebb-nagyobb csomagokat, több mindent kellett már áthoznunk a határon. Az egyik legkomplikáltabb esetünk eddig egy zongora volt, egy valódi versenyzongora, amit az egyik önkormányzat zeneiskolájában leszállékoltak, azt kellett áthozni, vám, határőrség, konzulátus, nagykövetség, mindenhol találtunk kapcsolatokat, ezer papírt intéztünk, kalandos úton hoztuk a zongorát, mire a helyére került, az egyik lába ki is tört.

Már nem emlékszem, honnan jött az ötlet, de emlékcusatát is szerveztünk, Kishegyes határában zajlott 1849-ben a magyar szabadságharc (szerintünk) utolsó győztes csatája, gondoltuk, a 160. évfordulóról ilyen formában is megemlékezünk, volt egy-két ismerősünk hagyományápoló egyesületeknél, jelentkeztek többen, hogy persze, hogyne jönnének. A problémák ott kezdődtek, amikor kiderült, Szerbiában nem találunk korhű egyenruhát, puskát és ágyút, a fegyvert a magyar oldalról kell áthozni, erre már a titkosszolgálat is beszólt, hogy fiúk, álljunk csak meg, mi van itt?

Régebb óta gondoltam, hogy figyelnek, voltak erre utaló jelek, de inkább elhessegettem magamtól a gondolatot, mégsem vagyok annyira fontos, gondoltam. De amikor egy szombaton felhívott a rendőrfőnök, hogy szeretne velem meginni egy kávét valakinek a társaságában, sejtettem, mivel fogok találkozni. Egy meglepően intelligens férfi ült velem szemben, jól elbeszélgettünk, kiderült, még a sympós múltamat is ismeri, szövegeket idézett, amik a lapban jelentek meg, s látszólag megértette, miért is kellenek nekünk azok a fegyverek. A puskák és ágyúk szerencsésen át- és vissza is értek, az emlékcusata gond nélkül lezajlott. Később is szóltak, hogy vigyázzak, lehallgatják a telefonom, de félelem helyett inkább büszkeséget éreztem. Figyelnek, lettem valaki, gondoltam.

Aztán pár héttel ezelőtt csörgött a mobilom, a budapesti testvérkerületünktől telefonált Enikő, a polgármester titkárnője, elmesélte, kitalálták, karácsonyi ajándékként százötven pizsamát ajándékoznának a település szegény sorsú gyerekeinek. Kíváncsi a véleményemre, elfogadnánk-e? Kicsit haboztam, mondtam, kérek egy kis gondolkodási időt, és pár nap múlva visszahívom. Nem volt semmi kifogásom a pizsamák ellen, csak tudtam, a határon áthozni bármit csomó komplikációval jár, papírok, telefonok, sok macera, nem biztos, hogy az ünnepek előtt megéri belevágnom. Aztán mégis úgy alakult, más ügyben is kell mennem Pestre, kiderült, nagybátyám felesége, Erzsi néni is jönne, megbeszéltem pár találkát, összeállt az út, visszahívtam Enikőt, jövök a pizsamákért, mondtam, három dobozban vannak, mondta, be kell, hogy férjen a kocsiba.

Egy ideje inkább istenben és az összeesküvés-elméletekben hiszek, mint a demokráciában és az emberi bölcsességben, valamiért ez futott át az agyamon, amikor Budapestre értünk, az úton iszonyatos köd volt, de egyből odataláltunk a címre, ahova Erzsébet néni szállítottam, megnéztem az újdonsült unokaöcsémét, majd elrohantam a városba, könyveket és ajándékokat venni. Este indultunk vissza, útba ejtve a kerületi önkormányzatot. A megbeszéltek szerint a portás várt rám, hamar kijött a csöngetésemre, megmutatta a pizsamákat, három hatalmas dobozban voltak becsomagolva.

2003 óta egy Opel Corsát vezetek, 1996-os gyártmány, de az útra elkeríttem apám kocsiját, az is Corsa, valamennyivel nagyobb, mint az enyém, szeretem mindkettőt, kicsik, gyorsak, apámé főleg tud menni, ha rálépek a gázra. Azonban most gondban voltam, mert a csomagtartó elég kicsi, az meg már nagyjából tele volt az ajándékokkal, amit a városban vettem. De egy másodpercre sem estem kétségbe, kivittem a dobozokat, és javasoltam Erzsébet néninek, pakoljuk szét valahogy a pizsamákat a kocsiban. Jutott belőle mindenhova, az ülések alá, a csomagtartóba, Erzsébet néni lába közé, az összes táskába és zacskóba, amit a kocsiban találtunk, még a kesztyűtartót is teleraktuk.

Hazafelé talán még nagyobb ködben jöttünk, közben Enikő is telefonált, elindultam-e, begyűjtöttem-e a pizsamákat, ők már ünnepelnek, ha van kedvünk, menjünk vissza a buliba. Megköszöntem mindent, mondtam, már úton vagyunk, nem megyünk vissza, de mindenféleképpen jelentkezem, ha átértem a határon. Az autóúton a köd ellenére is gyorsan haladtunk, éjfél előtt már a sorban álltunk, számolgattam, jó esetben kétfőre talán már ágyba is jutok. A magyar oldalon nem szoktak megnézni, a szerb oldalon is elég laza az ellenőrzés, gondoltam, semmi baj nem lehet, csempésztünk már át a határon sok mindent, Guyon Richárd-mellszobortól kezdve több ezer könyvön keresztül a festményeken át mozsárágyúig ki tudja, mit nem, néhány pizsama nem okozhat gondot. Amikor a szerb vámos megkérdezte, van-e bejelentenivalóm, laza hidegvérrel válaszoltam, ugyan már, semmi, egy-két apró ajándék.

Sokszor volt már dolgom rendőrökkel, határőrökkel, vámosokkal, sokszor kellett már hosszasan magyarázkodnom, az egyik legemlékezetesebb esetem épp Szenttamáson történt, a NATO-bombázás után közvetlenül, a Hevér-tanyáról tartottunk haza egy éjszaka, valami irodalmi esten lehettünk, ittunk is, mulattunk is, jókedvünk volt. A városka központjában állítottak meg, a rendőrnek rögtön feltűntek a hátsó ülésen szétszórt folyóiratok, a csomagtartót is felnyitatta, ott is Symposiumok voltak dögvével, lapozgatni kezdte a példányokat, balszerencsénkre épp Slobodan Antonic

Slobodan Milošević 1987–1997 közötti uralkodása című tanulmányára futott rá. Ez meg mi? – kérdezte. A szöveg magyarul volt, így persze nem értette, mi van benne, mondogattuk, hogy társadalomtudományi folyóirat vagyunk, a szöveg Milošević uralkodását elemzi, a barátom, aki nem igazán tudott szerbül, azt magyarázgatta hosszasan, hogy a szerző Napóleonhoz hasonlítja Miloševićet, az erős államról szónokolt, igazi társadalomfilozófiai előadásba kezdett a jogról és az igazságosságról, a rendőr nem értett semmit, nem is hitt nekünk, ezért a mellettünk elhaladó utcasöprőt kérte meg, fordítson neki. *Dođi Pišta, prevedi mi nešto*. A vámos ugyanazzal a hangsúllyal kérdezett rá a pizsamákra: – Ez meg mi? – kérdezte, és azonnal félre is állította az autót. Magyarázkodni kezdtem, próbáltam megértetni vele, a pizsamákat ajándékba kaptuk, a kishegyesi önkormányzattól vagyok, a helyi közösség titkára, de mivel semmilyen papírom nem volt, nem hitt nekem, a főnökasszonyát hívta, aki még tőle is szigorúbban utasított rendre, bírósági eljárásról, a csomag elkobzásáról beszélt, miért rejtettem el a pizsamákat, ha ajándékba kaptuk, ezt kérdezgette. Próbáltam érvelni, a vámolási procedura bonyolultságát felsorolni, a főnöknőt azonban semmi nem érdekelt, begyűjtötte az útleveleinket, majd magunkra hagyott bennünket.

Hideg volt, az egyik legködösebb éjszaka életemben, Erzsi néni kétségbeesve cigarettázott, én pedig próbáltam Enikőt, a titkárnőt utolérni, hátha tudna faxolni nekünk valami papírt. Ahogy álltunk ott az éjszakában, egymás után húztak el mellettünk a karácsonyra Nyugat-Európából hazaérkező vendégmunkások, és megvető pillantásokat vetettek felénk. Ezerszer mentem már át én is azon a határon, én is hasonlóan megvető pillantásokat vettem a félreállított autósokra, nekem is megvolt a véleményem, miközben valamiféle titkos felsőbbrendűség-érzettel becsületes európai polgárnak éreztem magam. De ahogy ott álltunk kabát és útlevél nélkül a hideg ködben, egy másodperc alatt rádöbbenem, lófaszt vagyok én tisztességes európai polgár, lófaszt vagyok független, értelmiségi, magyar, anarcholiberalis, istenhívő, író, lófaszt vagyok én fontos valaki, nem vagyok más, csak egy közönséges balkáni csempész, aki annyira ügyetlen volt, hogy még néhány pizsamát sem tudott áthozni a határon.